

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
КАФЕДРА ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ

Лілія ГРИГОРОВИЧ

КОРПОРАТИВНА ТА ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА

Навчальні матеріали до семінарсько-практичних занять

для освітнього ступеня «Магістр»
за спеціальністю 281 – Публічне управління та адміністрування,
освітня програма «Парламентаризм та парламентська діяльність»

Київ – 2024

*Рекомендовано вченою радою Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 17 від 28 червня 2024 року)*

Рецензенти:

доктор педагогічних наук, професор **Л. І. ДАНИЛЕНКО**

(Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка);

доктор наук з державного управління, професор **Л. В. ГОНЮКОВА**

(Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка)

Григорович Л. Корпоративна та професійна етика : навчальні матеріали до семінарсько-Г83 практичних занять для освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 281 – Публічне управління та адміністрування, освітня програма «Парламентаризм та парламентська діяльність». Київ: ННПУДС КНУ ім. Тараса Шевченка, 2024. 10 с.

Навчальні матеріали до семінарсько-практичних занять сприяють розкриттю сутності базових понять корпоративної та професійної етики, особливостей їх прояву в загальній культурі в системі публічного управління та адміністрування, забезпеченню етичних норм поведінки парламентарів, аналізу проєкту етичного Кодексу державних службовців, парламентарів, посадових осіб місцевого самоврядування, інших професіоналів.

Призначено для підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти ННПУДС КНУ імені Тараса Шевченка, які навчаються за освітньо-науковою та освітньо-професійною програмою «Парламентаризм та парламентська діяльність» спеціальності 281 – Публічне управління та адміністрування, а також студентів і аспірантів інших закладів вищої освіти, які вивчають дисципліни з публічного управління та адміністрування і цікавляться питаннями етики та культури.

УДК: 32.328

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ЗАНЯТТЯ З ТЕМИ «КОРПОРАТИВНА ТА ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА: ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ»	4
2. ЗАНЯТТЯ З ТЕМИ «ФУНКЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ»	5
3. ЗАНЯТТЯ З ТЕМИ «ВІДМІННОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ГРОМАДЯН У ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА» (див. табл.1):	6
4. ЗАНЯТТЯ З ТЕМИ «ПАРЛАМЕНТСЬКА КУЛЬТУРА – ЧАСТИНА ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ»	6
5. ЗАНЯТТЯ З ТЕМИ «МОДЕЛІ РЕГУЛЮВАННЯ ЕТИЧНИХ НОРМ ПОВЕДІНКИ ЧЛЕНІВ ПАРЛАМЕНТУ»	7
6. ЗАНЯТТЯ З ТЕМИ «ПОРУШЕННЯ ДЕПУТАТСЬКОЇ ЕТИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ»	7
7. ЗАНЯТТЯ З ТЕМИ «ЕТИЧНИЙ КОДЕКС УКРАЇНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТАРЯ»	8
8. ЗАНЯТТЯ З ТЕМИ «ДЕРЖАВНА СЛУЖБА: УПРАВЛІНСЬКА КУЛЬТУРА Й ЕТИКА»	8
ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ПИТАНЬ	9
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	9

ВСТУП

Що, по-моєму, начальство ?
Це – думки в голові і людяність у серці.
М. Стельмах

Ще Платон у праці «Держава» прагнув виробити об'єктивну теорію суспільства, в якому завдяки навчанню та мудрості, «філософи – правителі» встановили б для населення правильну систему цінностей.

В уяві Макса Вебера чиновник поставав кваліфікованим, професійно вишколеним багаторічною підготовкою спеціалістом, із високою становою честю, що дає йому можливість оперативно відгукуватися на сигнали соціального довкілля.

Сен Сімон вважав, що втрата 30 тисяч держслужбовців не завдасть країні таких відчутних збитків, як втрата 30 тисяч представників розумової праці.

1. ЗАНЯТТЯ З ТЕМИ «КОРПОРАТИВНА ТА ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА: ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ»

Корпоративна, або ділова етика є формою прикладної, або професійної етики, яка розглядає етичні і моральні принципи та моральні або ж етичні проблеми, які можуть виникнути в середовищі бізнесу. Корпоративна етика має застосунок до всіх аспектів ділової поведінки і передусім стосується поведінки окремих осіб і цілих організацій.

Водночас корпоративна етика – це набір цінностей і стандартів поведінки, які встановлюють ставлення працівників до своєї роботи. Вони визначають, що є прийнятним, а що – неприйнятним на робочому місці. Однозначно, корпоративна етика залежить від багатьох факторів – загальної культури та політики кампанії, особистих цінностей, професіоналізму, відданості та мотивації.

Існують різні типи навичок професійної етики:

тайм-менеджмент – уміння керувати часом та організовувати роботу;

уміння проявляти ініціативу та бути проактивним;

вміння активно спілкуватися з колегами та керівниками, адже люди – істоти соціальні, і командна робота без цього неможлива;

здатність критично мислити і розв'язувати проблеми, адже це здатність аналізувати та формувати компетентні і креативні висновки;

готовність вчитися та зростати професійно, адже ми живемо в епоху інформаційної експансії.

Культура – сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії; історично набутий набір правил усередині соціуму для його збереження та гармонізації. Культура є багатогранним поняттям і складною системою буття.

Мораль – система неофіційних уявлень, норм та оцінок, що регулюють поведінку людей у суспільстві, практична реалізація положень якої забезпечується громадським схваленням чи осудом.

Етика – наука, що вивчає мораль, суспільні норми поведінки, звичаї.

Суспільна мораль – це система етичних цінностей, правил і норм поведінки, що склалися у суспільстві на основі традиційних духовних надбань і культурних уявлень про добро, справедливість, гідність, свободу і громадянський обов'язок, спрямованих на творчу реалізацію людини у всіх сферах життя.

Політична культура – це сукупність історично сформованих і відносно усталених цінностей, поглядів, переконань, почуттів, а також обумовлених ними стандартів і зразків поведінки, що являють підґрунтя функціонування конкретної політичної системи та визначають ставлення людей до політичної сфери життя суспільства, особливості, рівень і спрямованість їхніх дій, політичної активності.

Ідеали політичної культури західного світу сягають полісної (міської) організації у Стародавній Греції, що передбачала обов'язковість участі громадян у вирішенні загальних питань, а також до римського права, яке затвердило цивільний суверенітет особи. Зокрема відомо, що за часів Солона – (640–635 рр. до н.е.) був Кодекс громадянської моралі із гаслом: «Нічого надто, нічого надміру!».

Арістотель (382–322 рр. до н.е.) – першим назвав *етику наукою*, що вивчає сферу людських стосунків. Він визначав *державу як союз громадян*, а *політику як орієнтоване на благо спілкування людей*, що врегульовує суспільне життя.

Ніколо Макіавеллі (1513 р. – книга «Володар») із відомим твердженням, що в устремлінні до влади «мета оправдовує засоби!». Проте влада має скеровуватись на «суспільне благо».

Першим термін «політична культура» вжив німецький історик і просвітник XVIII ст. І. Гердер. Концептуальне оформлення теорія політичної культури здобула в 50–60 рр. XX ст. Серед її розробників: С. Верба, М. Дювардже, А. Пайпс, У. Розенбаум, Р. Роуз, Р. Шварценберг.

В Україні концепція влади та її етичних засад знайшла своє відображення в «Слові о полку Ігоревім». У «Руській правді» Ярослава Мудрого цінності особистості підтверджено пунктом, який «встановлює штраф за образу жінки та звільняє від смертної кари».

У Конституції Пилипа Орлика, яка складається із преамбули і 16 статей, ідеться про увагу і соціальний захист вдів. Для порівняння згадайте про російський «Домострой».

Неоціненний внесок у становлення української нації та її політичної культури І. Котляревського, Г. Сковороди, Т. Шевченка, Л. Українки. І. Франка, М. Грушевського та ін.

Л. Українка вважала, що відбутися як політична нація може лише соціально розвинений народ, що має власну провідну верству і життєздатну еліту.

І. Франко в «Одвертому листі до галицької української молодіж» 1905 р. закликав: «витворити з величезної етнічної маси українського народу – українську націю».

М. Грушевський стверджував, що лише свідомий українець зможе протистояти культурній експансії з боку Польщі та росії.

2. ЗАНЯТТЯ З ТЕМИ «ФУНКЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ»

Ідентифікація – потреба індивіда у розумінні своєї групової належності та певних прийнятних для себе способів участі у вираженні та відстоюванні інтересів цієї спільноти.

Орієнтація – характеризує прагнення людини до смислового відображення політичних явищ, розуміння власних можливостей під час реалізації прав і свобод у межах відповідної політичної системи.

Адаптація – потреба людини в пристосуванні до мінливого політичного середовища, умов здійснення прав та владних повноважень.

Соціалізація – характеризує набуття людиною певних навичок і властивостей, які дають змогу реалізувати в певній системі влади громадянські права, політичні функції та інтереси.

Інтеграція – забезпечує різним групам можливість співіснування в межах політичної системи, а також збереження цінності держави та її відносин із громадянським суспільством.

Комунікація – налагодження взаємодії всіх суб'єктів та інститутів влади на підставі використання загальноприйнятих термінів, смислів, стереотипів та інших засобів інформації та спілкування.

Любомир Гузар зазначав: «В українській мові слово слово «культура» має два значення: мистецтво, культура академічна і народна та друге значення – стосунки між людьми. Культурними з цієї точки зору можна вважати особу, чи осіб, які у будь-яких сферах спілкування поважають себе і своїх ближніх, спільну для всіх людську гідність та почуття інших і водночас поводяться так, що викликають повагу до себе з боку співрозмовників. Культура в такому значенні ґрунтується на особистості людини. Ось один приклад. Дискусія двох політиків. Один дає можливість співрозмовникові викласти свої аргументи, уважно слухає. Другий – емоційно перебиває свого опонента, не дає йому висловити свої позиції.»

Класифікація основних типів політичної культури:

- патріархальна – характеризується відсутністю у громадян цікавості до політики;
- підданська – населення розглядає себе не як учасника політичної дії, а як підданих, якими управляють;
- активістська – відзначається зацікавленістю та участю громадян у політиці.

3. ЗАНЯТТЯ З ТЕМИ «ВІДМІННОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ГРОМАДЯН У ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА» (див. табл.1)

Таблиця 1

ЗАХІД	СХІД
– влада має базуватися на фізичній, духовній чи іншій перевазі людини над людиною; – ставлення до політики як до різновиду конфліктної соціальної діяльності на чесних принципах і рівності всіх; – визнання індивіда головним джерелом і суб'єктом політики; – надання особистістю переваги політичному життю, плюралізму, демократії, наявності партій, різноманітних груп тиску; – раціональне ставлення до виконання своїх функцій правлячими елітами; – примат загальнодержавних законів і кодифікованого права над приватними нормами; розуміння відмінностей у моральній і правовій мотивації політичних дій громадян; – досить відчутна ідеологізованість політичних позицій громадян	– упевненість у божественному походженні влади, не пов'язаному із людськими чеснотами; – ставлення до політики як до подвижницької героїзованої недоступної всім діяльності; – заперечення самодостатності особистості для здійснення владних повноважень; – надання особистістю переваги виконавчих і колективних форм політичної участі тяжіння до авторитарного правління; – обожнювання, сакралізація правителів; – пріоритет місцевих правил і звичаїв над формальними законами держави; згладжування моральних і правових протиріч; – менш виражена ідеологізованість позицій, крім ісламістських течій

4. ЗАНЯТТЯ З ТЕМИ «ПАРЛАМЕНТСЬКА КУЛЬТУРА – ЧАСТИНА ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ»

Парламентська культура – це частина політичної культури в цілому, адже на практиці доведено, що демократія залежить не тільки від структур та інститутів, вона ґрунтується на цінностях.

У вузькому сенсі під парламентською культурою слід розуміти публічну поведінку депутатів у парламенті, регульовану Регламентом, традиціями поведінки в законодавчому органі, та комісію з парламентської етики, якщо така передбачена Регламентом.

Парламентська культура включає:

політичну поведінку:

- духовно-ідеологічна сфера;
- спадково-рефлекторні реакції, звички, навички;

2) політичну свідомість:

– буденна (характеризується несистематичними масовими уявленнями про політику), проявляється через почуття, настрої, емоції;

- теоретична (ґрунтується на теоретичних знаннях і фактах).

3) політичну ідеологію:

- ґрунтується на теоретичній свідомості (теоретичних знаннях, фактах) та цінностях.

Базовими цінностями парламентської культури є:

- депутатська відповідальність;
- взаємозв'язок парламентарів із виборцями;
- причетність до державних і громадських справ;
- творча активність народних депутатів;
- патріотизм народних обранців;
- професіоналізм парламентарів;
- дотримання обраної ідеології в парламентській діяльності.

Установлення балансу між політикою та моральністю, етичністю характеристик у форматі «громадянин – суспільство – народний депутат – парламентська діяльність – влада» можливе лише за обов'язкової реалізації низки умов:

- зміцнення публічності;
- гуманізація політики;
- розгортання громадського дискурсу на основі морально-етичних засад.

Таким чином, парламентська культура передбачає не тільки належний рівень культури, наявність базових соціальних, економічних, правових і політичних знань у народних обранців (поряд із глибокими знаннями у вузькопрофесійній сфері), а й наявність у самого суспільства стабільного рівня елементарних знань у цих сферах, а також знань про роль парламенту у їх регулюванні. Без цих умов парламент перетворюється в орган, що реєструє законодавчі ініціативи, підготовлені виконавчою владою або групами економічних інтересів.

Тобто яке суспільство – такий парламент, і навпаки.

5. ЗАНЯТТЯ З ТЕМИ «МОДЕЛІ РЕГУЛЮВАННЯ ЕТИЧНИХ НОРМ ПОВЕДІНКИ ЧЛЕНІВ ПАРЛАМЕНТУ»

Політична етика – галузь, аспект загальної етики, що досліджує моральні засади (у широкому розумінні), професійну етику суб'єктів політичної діяльності (у вузькому розумінні).

Моделі регулювання етичних норм поведінки членів парламенту: контролююча; моніторингова; консультативна.

Депутатська етика – система моральних норм і цінностей та правил поведінки, якими згідно із уявленням суспільства має відповідати та яких має дотримуватися народний депутат.

У системі депутатської етики виокремлюють кілька взаємопов'язаних складових: загальні етичні норми; етичні норми державного службовця; етичні норми власне депутатської діяльності.

- Нормативно-правова база;
- Конституція України;
- Закон України «Про статус народного депутата України»;
- Закон України «Про Регламент Верховної Ради України».
- інші закони (Кримінальний Кодекс; ЗУ «Про запобігання корупції», тощо).

Репутація – це сформована суспільна оцінка, громадська думка про якості, переваги та недоліки суб'єкта. У структурі цього феномену виокремлюють такі різновиди: ділова репутація; соціальна репутація; політична репутація; професійна репутація.

Як приклад, присяга народного депутата України включає: «Присягаю на вірність Україні. Зобов'язуюсь усіма своїми діями боронити суверенітет і незалежність України, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу. Присягаю додержуватися Конституції України та законів України, виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників».

6. ЗАНЯТТЯ З ТЕМИ «ПОРУШЕННЯ ДЕПУТАТСЬКОЇ ЕТИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ»

Види відповідальності народного депутата України: юридична; соціальна; матеріальна; професійна; особистісна.

Порушення депутатської етики:

- «кнопкодавство» – голосування за іншого, що є порушенням регламенту;
- зловживання владою або службовим становищем;
- політична корупція;
- «тушкування» – нелегітимні переходи депутатів в інші фракції та групи заради отримання власної вигоди тощо.

Політична корупція – використання владних повноважень політиками та державними чиновниками для отримання власної неправомірної вигоди.

Сучасні прояви порушення депутатської етики у Верховній Раді України: пропуски пленарних засідань та засідань комітетів без поважних причин; блокування трибуни; неетичні висловлювання у виступах; сексизм; ейджизм; колаборанство тощо.

Політичне колаборанство – співпраця населення або політиків держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника.

Громадянське суспільство є джерелом формування норм депутатської етики та механізмів їх дотримання.

Діяльність відомих громадських організацій: КОМІТЕТ ВИБОРЦІВ, «ОПОРА», Рух «ЧЕСНО», Лабораторія законодавчих ініціатив», ГО «Академія парламентаризму» тощо.

У світовій демократичній спільноті депутат – це високоморальна особистість, яка дотримується етичних вимог, відповідає за свої вчинки і є взірцем для свого електорату. Правила поведінки депутатів розроблені у багатьох країнах світу, зокрема «Кодексі поведінки депутатів Німецького Бундестагу», «Посібнику для конгресмена» США, «Посібник для депутатів» Лок Сабга» Індія (нижня палата).

Саме введення Етичного кодексу для парламентарів демонструє прихильність міжнародної спільноти до країни, оскільки він утверджує сумлінність, чесність та відповідальність депутата і формує механізми виконання.

7. ЗАНЯТТЯ З ТЕМИ «ЕТИЧНИЙ КОДЕКС УКРАЇНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТАРЯ»

28 вересня 2024 року відбулася зустріч української підгрупи парламентарів із створення етичного кодексу з представниками комітету з етики палати представників США. Робота над Етичним кодексом депутата триває у Верховній Раді України!

8. ЗАНЯТТЯ З ТЕМИ «ДЕРЖАВНА СЛУЖБА: УПРАВЛІНСЬКА КУЛЬТУРА Й ЕТИКА»

Сучасний підхід до державної служби можна пояснити такою аналогією:

- 64 % працівників – «білки»;
- 10 – 17 % працівників – «гвинтики»;
- 1,5 – 2 % працівників – «генератори».
- Головні складові управлінської діяльності:
- планування (мета, завдання);
- організація, упорядкування та регуляція діяльності працівників;
- управління персоналом.

Водночас, на відміну від багатьох сегментів державної служби в Україні, приклад компанії Nestle засвідчує, що найбільш стратегічним капіталом є людський ресурс.

Управління персоналом:

- фактор виробництва;
- людина як стаття витрат;
- кадрова політика є другорядною;
- кадрова політика прерогатива адміністративної служби.
- Управління людським ресурсом :
- людина як особистість та суб'єкт реалізації цілої організації;
- людина як джерело доходів;
- управління кадрами – політика щоденної необхідності;
- кадрова політика – справа лінійного менеджменту та адміністративної служби.

Цікавими є результати опитування 1500 менеджерів європейських компаній. Вони засвідчили, що до найважливіших рис керівників належать:

- здатність формувати ефективну команду – 96 %;
- вміння прислухатися до думки колег та підлеглих – 93 %;
- здатність приймати ефективні управлінські рішення – 87 %;
- вміння залучати до виконання інших – 86 %.

Акцент робиться на здатності керівника активно використовувати культурно-етичні інструменти управління для ефективної діяльності організації.

Отже, управлінську культуру можна визначити як єдність характерних для нинішнього етапу управління знань, почуттів, цінностей, управлінських та організаційних відносин, творчої, управлінської діяльності.

Нинішня управлінська культура перестає бути лише теоретичним поняттям, вона стає реальною управлінською поведінкою, усвідомленими діями, які матеріалізуються в інтелектуальний, організаційний та технологічний продукт.

Сучасна українська парадигма – від управління кадрами до управління людськими ресурсами.

Наша мета – гуманістичний спосіб життя, а це орієнтація не на пристосування до наявних умов, а на їх перетворення, що передбачає високий рівень свідомості і культури, визначаючи їх роль як регулятора поведінки і мислення людей.

ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ПИТАНЬ

1. Базові поняття, на яких ґрунтується професійна та корпоративна етика.
2. Сутність та складові політичної культури.
3. Політико-етичний наратив вітчизняного парламентаризму.
4. Основні положення Присяги народного депутата України.
5. Роль і завдання управлінської культури сучасної доби.
6. Етичні мотиви в професійній діяльності державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, керівників державних та комунальних установ і організацій.
7. Базові положення Етичного Кодексу народного депутата України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гошовська В. А. Парламентаризм: підручник. 2-ге вид / В. А. Гошовська та ін. Київ: НАДУ, 2019. 704 с.
2. Професійна та корпоративна етика: навч. посіб. / В. Г. Нападиста, О. В. Шинкаренко, М. М. Рогожа та ін. Київ: ВПЦ «Київ. ун-т», 2019. 368 с.
3. Гудмен М. Злочини майбутнього. Харків: Вид-во «Ранок»: Фабула, 2019. 592 с.
4. Професійна та корпоративна етика: навч. посіб. / В. Г. Нападиста та ін.; наук. ред. В. І. Панченко. Київ: ВПЦ «Київ. ун-т», 2019. 368 с.
5. Етичний Кодекс парламентаря. URL: parlament.org.ua
6. Про статус народного депутата України: Закон України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text>
7. Шестакова Ю. В., Григорович Л. С. Удосконалення парламентської етики в Україні. Науковий журнал «*Politicus*». 2022. № 2. С. 70–74. URL: DOI http://politicus.od.ua/2_2022/12.pdf

Навчальне видання

Автор:

ГРИГОРОВИЧ Лілія Степанівна,

кандидат філософських наук, доцент кафедри парламентаризму ННІ публічного управління та державної служби КНУ імені Тараса Шевченка

КОРПОРАТИВНА ТА ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА

*Навчальні матеріали до семінарсько-практичних занять
для освітнього ступеня «Магістр»*

*за спеціальністю 281 – Публічне управління та адміністрування,
освітня програма «Парламентаризм та парламентська діяльність»*